

CUMHURİYET
DÖNEMİ
TÜRK ŞİİRİNDE
EYÜP

Cemil ÇİFTÇİ

*1947'de Maraş'ın Ekinözü ilçesinde doğdu.
1970'te Maraş İmam Hatip Lisesi'nden,
1974'te Erzurum Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun oldu.
1975-1977 arası Malatya İmam Hatip Lisesi'nde,
1979-1982 arası Balıkesir İmam Hatip Lisesi'nde öğretmenlik yaptı.
İstanbul Küçükköy İmam Hatip Lisesi'nde
13 yıl öğretmenlik yaptıktan sonra Eyüp İmam Hatip Lisesi'nden emekli oldu.
Çeşitli gazete ve dergilerde deneme ve eleştirileri türünde yazılar yazdı,
telif ve tercüme eserler hazırladı.*

Haliç ve
Eyüp Sultan
Fotoğraf: Kazım Zaim
Eyüp Belediyesi Arşivi

Düşüncelerimizi, duygularımızı şiire aktarırken içinde yaşadığımız mekanlara da şiirimizde yer veririz. Bu mekanların özelliğini, güzelliğini, şiirimizde yansıtırız.

Küçük bir yerleşim alanı olan bu mekanlar, insanın ihtiyaçları ve istekleri sonucu farklı kimliklere bürünürler. Büyürler, genişlerler. Bu genişlemeyle birlikte, farklı bir şehir haline dönüşürler.

Bu dönüşümde ihtiyaçlarımızın ve zevklerimizden büyük payı vardır. Zaruret gereği yeni evler, okullar, hastaneler, mabedler, iş yerleri inşa ederiz. Toplumun ihtiyaçları doğrultusunda parklar, bahçeler oluştururuz. İlimizde veya ilçemizde oluşturulan bu yapılar bizleri mutlu eder. Sevinçle, coşkuyla karşılarız bu durumu. İlgimiz ve eğilimimiz bizi bu yapılarla bütünleştirir. Şairlerimiz, bu yapılarla tarih arasında bir köprü kurarlar. Yeni yapılan ve tamir edilen eserlere tarih düşürürler. Bunun aksi de söz konusudur. Yaptığımız eserleri kör kazmalalarla yıkarız. Bu yıkımlar nedeniyle feryat ederiz.

Coşkumuz, sevincimiz, feryadımız şiire dönüşmüştür. İçinde yaşadığımız şehrin problemleri de bunlara eklenmiş, şiir ve şehir arasında bir bağ oluşmuştur. Bu bağ,

yaşanılan olaylar nedeniyle zaman zaman güçlenmiştir. Şehrin özelliğini, aktüalitesini kaybetmesi nedeniyle de bu bağ zayıflamıştır.

Eyüp, bu dalgalanmanın dışında kalmıştır. Divan şairleriyle, halk şairleriyle, çağdaş Türk şairleriyle ilişkisi zedelenmiştir. Eyüp'le şiir arasındaki dostluk kesintisiz bir biçimde bugüne ulaşmıştır.

Bu bildirimizde, Divan şiiriyle halk şiirini bir tarafa bırakarak, çağdaş Türk şiiriyle Eyüp arasındaki ilişkiyi, şairlerin Eyüp'e bakışını sergilemeye çalışacağız.

KENAR SEMTLER

Çağdaş Türk şairleriyle birlikte Eyüp çevresinde bir geziye çıkıyoruz. Bu gezimizi, kenar semtlerden iç kısımlara doğru sürdürüyoruz. Rıfat Ilgaz ve İlhan Berk'le birlikte halkın arasına giriyor, Edirnekapi tramvayında yolculuk ediyoruz. Biraz sonra sahile iniyor, Nusret Karaca ile birlikte Alibeyköy'e doğru ilerliyoruz. Burada çocukluğumuzu yaşıyoruz. İdare-i maslahat ve ilgisizliğimiz nedeniyle ürettiğimiz problemlere tanık oluyoruz. Bakımsızlığın ve yanlış yapılaşmanın izleriyle karşılaşırız. İzlenimlerimizi aktarmaya çalışıyoruz:

İlhan Berk

*Ben
Haliç'in çocuğuyum
Kokular yayılırdı
Martların uğramadığı
Alibey deresinden
Oranın çamurunda
Son balıkları
Ben tutmaya çalıştım
Çocuk aklımla*

Kemal Özer'le birlikte Silahtar'a uzanıyoruz. Bir güzelliği yakalamaya çalışıyoruz. "Işığı üretmek için" çaba harcıyoruz.

*Silabtarada bir el
ışığı üretmek için
ellerden oluşan bir el
dokunmak için düğmelere
sekiz saat üç öğün.*

Bir müddet sonra emeğimizi, alın terimizi heba ediyoruz. Işık üretmeye çalıştığımız bu mekanı, metruk ve perişan bir halde kendi kaderine terk ediyoruz. Eyüp'e doğru ilerliyoruz.

Bundan sonrası korkunç. Göz alabildiğine uzanan bir mezarlık: Haliç. Yaptığımız yanlış uygulamalar sonucu bir lağım çukuru haline dönüştürdüğümüz, mezarlık haline getirdiğimiz Haliç. Son günlerde yapılan temizleme ameliyesi sonucu yaşanılır hale gelen bu mekanda halen eski günlerin izlerine tanık olunmaktadır. Bu mezarlık, toplu kıyımın simgesi; çağdaş insanın, insana yaptığı zulmün anıtıdır.

İstanbul'un ortasındaki ve Eyüp'ün burununun dibindeki bu mezbahayı Cahit İrgat bir şiirinde şöylece tasvir etmektedir:

*Bir yanda Haliç
Kervansaray, Eyüp Sultan, mezarlık*

*Alın teri, kol kuvveti, mezbaha
Haliç deri kokar, kan kokar
Haliç'te balık bile yaşamaz
Yarı ölü, yarı diri
Yarı ayık, yarı sarhoş
İnsanlar yaşar.*

PIYER LOTİ KAHVESİ

Eyüp'ün en hakim tepesine, Piyer Loti Kahvesi'ne uğruyoruz. Bir çay molasından sonra, Fazıla Atabek'in "Piyer Loti Kahvesi" adlı şiiriyle yaşanan bir hatıraya dikkat çekiyoruz.

*Hani bir akşam üstü seninle
Çay içmiştik Piyer Loti Kahvesi'nde
İnce bir sis vardı kıyılarda
Dallarda nefli bir gam
Sular daba da sakindi o akşam
Çay içmiştik Piyer Loti Kahvesi'nde
Seninle.*

Bu mısralarda canlanan hatıranın dışında, bazı olaylara da dikkat çekilmektedir. Bu hatıra ile birlikte, kıyılarıdaki ince sisin, dallardaki nefli gamın mevcudiyetinden söz edilir. O akşam, suların daha durgun, daha sakin olduğu vurgulanır.

Piyer Loti Kahvesi, Eyüp'ün hakim tepesi üzerindedir. Bu tepeden bakıldığında, olanca güzelliği ve cazibesıyla gözümüz önünde sergilenen bir hazine ile karşılaşırız. Doyumsuz bir zevkle izlediğimiz bu tarih hazinesi insanı bir anda sarar, sarmalar. Şair, bu duygularını şöylece ifadelendirir:

*Çay değildi de
Tarihti yudumlanan sanki
Kadeblerimizde.*

Nihat İncekara, Eyüp'teki tarih ve tabiat hazinesinin bu tepeden izlenmesi gerektiğine inanır.

*Piyer Loti'den bakış şebri seyredin
mısrasıyla bu gerçeğe işaret etmektedir.*

İlhan Geçer, kaybolan bazı değerlere dikkat çeker. Bu duygularını şöylece dile getirir:

*Neden Piyer Loti'nin o muhteşem Haliç'i
Sadabâd'a yazılan gazeller çoktan susmuş
Yaldızı dökülmüş Altınboynuz'un
Eyüp Camiinin eski kuşları uçmuş*

KAŞGARI DERGAHI VE ÇEVRESİ

Yine Eyüp'ün tepesindeyiz. Cahit Zarifoğlu'nun mısralarıyla etrafı seyretmeye çalışıyoruz.

*Yeryüzü bir İstanbul daba açarsa
Kastı mahsusuyla söylüyorum
Kesik bir katır başı gibi
Ölü ağzından çıkarır çatal dilini
Haliç*

Zarifoğlu'nun bu mısralarından mekan tespiti yapmamız mümkün değildir. Bir sonraki kıtada,

*Oysa ayın Haliç
Abdülhakim hazretlerinin
Ayağı altında nazarı önünde
Tabii saadetinde
Berrak bir suydü*

ifadelerine yer verir. Bu kıtada da mekan tespiti yapılmaz. Şairin adını andığı Abdülhakim Efendi, mekan tespitimiz konusunda bir ipucu verir, işimizi kolaylaştırır. Bu isim nedeniyle mekan ve yaşanan trajedi hakkında bilgiye ulaşmamız mümkün olur.

*Abdülhakim hazretlerinin
Ayağı altında nazarı önünde*

mısralarından hareketle Abdülhakim hazretlerinin, Abdülhakim Arvasi olduğunu söyleyebiliriz.

Abdülhakim Arvasi, Kaşgari dergahının son şeyhidir. Kaşgari dergahı da bu tepenin hakim noktasındadır. Şair, Haliç'i bu dergahtan ve bu tepeden izlemektedir. Abdülhakim Efendi zamanında temiz ve berrak olan Haliç, onun tutuklanması sonucu farklı yapıya bürünür. Şair, bu durumu, şöylece ifadelendirir:

*alıp götürdüler
sarığını yere atıp tekmelediler
Haliç
o berrak su
zebir kustu*

EYÜP SIRT LARI

Şairler, Piyer Loti Kahvesi'nin ve Kaşgari dergahının eteklerini "sırt" biçiminde isimlendirirler. Eyüp'ü ve Haliç'i bu sırtlardan seyretmeye çalışırlar. Kemal Özer, "Bakıyoruz Eyüp Sırtlarından" şiirinde izlenimlerini şöylece dile getirir:

*Bakıyoruz Eyüp sırtlarından
aşağı doğru kuş bakışı
ayaklarımızın altında kıvrılan
kırık kanatlı durgunluk
Haliç'in alını olmalı*

Bir Sonbahar mevsiminde Turgut Uyarla birlikte Eyüp sırtlarında dolaşırız. Mevsimin son günlerini burada geçiren şair, günün son saatlerini, güneşin guruba yaklaştığı anları tercih eder. Eyüp sırtlarında hem mevsimin, hem de günün son saatlerinin bitimine tanık oluruz.

*Gözlerimde bir yağmurlu gün başlar;
Vakit ikindedir Eyüp sırtlarında
Bulutlar vardır, pembeden, beyazdan
Mevsim sonbahardır sessiz ve taze.
Nemli otlar, çekirgeler, solgun yüzün
Bir gülüş, bir mahzun bukle saçlarında
Bir eski çiçeği andırırsın yazdan.
Ve bir şarkı başlar kabvelerin birinde
Bizi ömrümüzden alır götürür,
Bir şarkı, aslı hicazdan.*

Eyüp'ü ikindi ve akşam vakti seyretmenin ayrı bir özelliği vardır. İbrahim Min-

Cahit Zarifoğlu

netoğlu, ikinci vaktini, kanatlanıp uçacağımız bir zaman parçası olarak ele alır. Böylece anlatmaya çalışır. Bütün renklerin Eyüp sırtlarında toplandığına dikkat çeker. Bu tespiti şöylece seslendirir:

*Eyüp sırtlarında,
Kızillar, morlar, griler, lacivertler,
Toplanmışlar, güneşi yolcu edecekler.*

EYÜP MEZARLIKLARI

Eyüp sırtlarından aşağılara doğru indiğimizde ayrı bir dünyanın içinde buluruz kendimizi. Burası, bizden öncekilerin, aramızdan ayrılan insanların toplandığı ve oluşturduğu bir mekan. Bizim yaşadığımız hayatı onlar da yaşadı. İçinde bulunduğumuz dünyanın kavgasından, gürültüsünden el çekerek sükunun egemen olduğu bir dünya kurdular. Hayatla ölümün iç içe olduğunu, hayatın ve ölümün insan için olduğunu gözler önüne serdiler. Şair Mehmet Akif Ersoy'un "Mezarlık" adlı şiiriyle bu dünyanın içine giriyoruz. Bu farklı dünyayı izlemeye çalışıyoruz.

*Geçen sabâh idi Eyyûb'a doğru çıkmıştım.
Aştı da sûrunu şehrînin atınca birkaç adım,
Ufuk değişti, önümden çekildi eski cibân,
Göründü karşıda füşbat-serâ-yı kabristan.
Fakat o bir koca deryâ-yı sermediyyet idi,
Ki her baziyre-i sengini mevc-i müncenidi!
Kenarda durmıyarak girdim en derin yerine,
Oturdum arkamı verdim de taşların birine.
Ridâ-yı samte bürünmüş bütün yesâr ü yemîn,
Huzûr içinde ağaçlar, sükûn içinde zemin.
Bütün o yükselen emvâc, o bî-nihâye deniz,
Derin bir uykuya dalmıştı, her taraf sessiz.
Yavaş yavaş açılıp perde-i likaa-yı mubîti,
Harîm-i rûbumu doldurdu kibriyâ-yı mubîti.*

Hayatla ne kadar iç içe yaşıyorsak, ölümle de iç içeyiz. Hayat ve ölüm birbirinin kopmaz parçalarıdır. Dünkü içimizde yaşayan bu insanlar, bugün bu sükun beldesinde bulunmaktadırlar.

Bu beldede, sınıf farkı yoktur. Zengini, fakiri, işçisi, köylüsü, amiri, memuru bu beldede kucak kucağa yatmaktalar. Edip Ayel'in deyimiyle, korkakla yiğit aynı saf-

ta bulunmakta, aynı mekanı paylaşmaktadırlar. Bu mekanda bulunan insanlar, tahammülsüzlüklerini, bencilliklerini dünyada bırakıp gitmişlerdir. Gönül pencere-lerini, açarak kainatı kucaklamaya çalışmaktadırlar. Melda Özata'nın ifadesiyle,

*Burası mezarlık değildir
Gönüller şebriidir.*

Yaşayanlarımızla, bu sükun beldesine yolcu ettiğimiz yakınlarımızla aynı mekanı paylaşıyoruz. Kanımızın ve canımızın karıştığı insanlarla yanyanayız. Bu birlik-telik nedeniyle de mutluyuz. Halit Fahri Ozansoy, kardeşi Maide'ye ithafen yazdığı "Eyüp Mezarlığında" adlı şiirinde bu gerçeğe dikkat çeker.

*Sen,
Bu tepenin ucunda
Sonsuz uykunu uyuyorsun.
Yine mutlusun,
İki yanında annenle teyzen.*

Ozansoy, annesinin, teyzesinin ve kardeşinin bu mezarlıkta yattığına ışık tutar. Osman Ziya Saba, durumu biraz farklı biçimde değerlendirir. Annesinin ve babasının yattığı toprakları kendi toprağı kabul eder, bu topraklarla bir ünsiyet oluşturur. Anne ve babaya yakınlığı nedeniyle bu topraklara ilgi duyar, bir çocuk safiyetiyle bu topraklara elini uzatır.

*Benim de sayılmaz mı oralar?
Elimi tutar gibi iki yanımdan
Babamın yattığı Küçüküsu,
Anamın yattığı Eyüpsultan.*

Şair, her iki toprağa da ilgi duyar. Bir ikilem yaşamaya başlar. Ancak, tercihini Eyüp'ten yana kullanır. "Benim de gözlerime yakın olsun toprağım" mısrasıyla Eyüp toprağına hasretini dile getirir. Bu hasret, onu sonsuza değin Eyüplü yapar.

Ziya Osman Saba'nın "Toprağım" şiiri, konusu ve muhtevası itibarıyla Eyüp'ü anlatan şiirlerin en güzelidir. Bu güzelliği birlikte paylaşalım istiyorum.

TOPRAĞIM

*Ne kadar istiyorum, akşamlayım, ezanda,
Eski bir evde olmak, orda, Eyüpsultan'da,
Bir yanda ölmüşlerim, bir yanda kalanlarım.*

*Duyayım: Gece, gündüz, hayat, ölüm içice,
Dallara konan karga, camımı vuran serçe,
Toprakta yatan annem, eli dizimde karım.*

*Abret dolsun içime kumrularım "bu..."sundan
Diyeyim, camiinin geçerken avlusundan.
Şu musalla taşında bir namaz yatacağım.*

*Bir tabutun içinde sır vermeden gidenler,
Orda, beyaz taşlarla yıllardır beni bekler,
Benim de gözlerime yakın olsun toprağım.*

Eyüp mezarlığını, mezar taşlarına bakarak değerlendirmek mümkün değildir. İhmal sonucu mezar taşını dikemediğimiz nice canlar yatmaktadır burada. Cömertçe tahrip ettiklerimizle, kırdıklarımızla bu sayı oldukça kabarmaktadır. Toprak altında kalanlar da sayıya, hesaba gelmez. İhmalimiz ve yağmalamamız sonucunda dedemizin mezar taşını bulmamız güçleşiyor.

Eyüp mezarlığı, uçsuz bucaksız bir dünyayı kucaklamıştır. Bu dünyanın içinde bizden de parçalar bulunmaktadır. M. Sunullah Arısoy da "Dedemin, bilmediğim mezarı, Eyüp'tedir" mısrasıyla bu gerçeğe parmak basmaktadır.

Eyüp sırtlarından aşağılara doğru iner, şehitlikte karar kılarız. İstanbul'un işgal edildiği 16 Mart 1920 tarihinde Şehzadebaşı'ndaki Muzika Karakolu İngilizlerin baskınına uğrar. Bu baskın hadisesi şiirinizde adım adım izlenir. Bu olay, Manastırlı Hamdi adlı bir memur tarafından izlenir, Ankara'ya bildirilir. Manastırlı Hamdi'nin diliyle Nazım Hikmet tarafından şöylece aktarılır:

*920'nin 16 Martı
basıldı Veznecilerde karargâh.*

Uyan be tosunum uyan.

Üçümüzü uykuda kesti kâfir,

*üçümüz: Abdullah Çavuş, Şarkışla'dan Osman,
bir de Zileli Abdülkadir.*

Ziya Osman Saba

Eyüp mezarlığı zengin bir mozayik oluşturmaktadır. Her renkten ve her ırktan insanların yer aldığı bir dünyadır. Farklı meşrebe mensup insanların ebediyen mekan tuttıkları bir dünyadır. Bu dünyada, kimi ararsanız bulursunuz. Allah Resulü'nün yakın dostları bu sükun belde-sinde yerlerini alırlar. Gönül erleri dervişler, bu dünyaya koşarlar. İlim adamları, fetva mensupları burasını karargah edinirler. Yargılayıp öldürdüğümüz insanlarda burada rahata kavuşurlar. Cana kıymayı, baş kesmeyi meslek edinen cellatlarımız da bu dünyada huzur bulurlar. Ölümünün en güzeline talip olan şehitlerimiz de bu mekanı seçerler. Veznecilerde ölen şehitlerimiz de Eyüp'e koşarlar.

*Üçümüzü uykuda kesti kâfir,
kurşuna dizdi ikimizi.*

Şimdi üçümüz:

*Abdullah ve Osman ve Abdülkadir,
taşları yan yana yatar Eyüp'te.*

*Arama, bulamazsın ikimizin kabrini,
belki maşrıқта, belki mağripte,
biz de bilmeyiz yerini.*

Zaman geçer. Yapılan yeni düzenlemeler sonucu Şehitlerimiz Edirnekapı mezarlığına nakledilirler. Onların hatırası, Eyüp Lisesi yanındaki şehitlik durağıyla ve bir mahalleye verilen Üç Şehitler adıyla yaşatılmaya çalışılır.